

A Kismarosi-sziget, Sziget-rét, Kertalja és Szöglet-rét, Morgó-patak ártéri ligeterdeje állapotfelmérése

Böhm Éva Irén
2009.

A Duna ártere évszázadok óta a hagyományos gazdálkodás részét képezte, szarvasmarhával legeltették, kaszálták, ártéri gyümölcsösöket műveltek.

A kismarosi Sziget-rét, Kertalja és Szöglet-rét ennek a mezőgazdasági művelésnek a nyomait viseli magán, amely már csak nyomokban lelhető fel, nemcsak itt, hanem a túlsó parton, Szentendrei-szigeten is. Ott a Fővárosi Vízművek víztermelő kútjainak és a fő védvonal gátjainak kiépítése után csak kis területen maradt fenn (pl. Kisoroszi: Verőcei-sziget). A kisebb-nagyobb szigetek félszigetté alakítása vagy egyesítése a parttal a Bős-nagymarosi építkezés előkészítése idején történt, bár végül nem épült meg a nagymarosi duzzasztómű gátja.

A ma már csak egykori szigetek közül a Kismarosi-(fél)sziget eredeti fásszárú vegetációja csak nyomokban ismerhető fel (néhány öreg feketenyár (*Populus nigra*), északon kis területen csigolya-bokorfűzes (főleg csigolyafűz (*Salix purpurea*), mert a váci Forte gyár egykori halásztanyája mellett erdészeti illetményföldeket műveltek rajta, majd ezekre nemesnyáras (*Populus × euramericana*) (papírfa) ültetvényt telepített az erdészet. Az egész szigeten uralkodnak a súlyos allergiát okozó özöngyomok, mint a magas aranyvessző (*Solidago gigantea*), amerikai őszirózsák (*Aster sp.*), a fásszárúak közül gyakori özöngyom a fehér eperfa (*Morus alba*), a zöldjuhar (*Acer negundo*) és a parti szőlő (*Vitis riparia*).

A Kismarosi-sziget belső holtága (laguna) mentén, mindkét parton igen értékes az ártéri ligeterdő, amely azonban sajnos ma már csak keskeny sáv. A mandulalevelű fűz (*Salix triandra*) és a fehér fűz (*Salix alba*) mellett hatalmas, paraléces törzsű feketenyáras (*Populus nigra*), a vénic szilek (*Ulmus laevis*) mellett sajnos mint mindenütt, gyakori özöngyom a zöldjuhar (*Acer negundo*), és a fehér eperfa (*Morus alba*).

A mandulalevelű bokorfűzes, fűzliget, a ma már csak néhány nagyon idős feketenyár és néhány más növény által képviselt feketenyárliget (benne egyetlen tő fiatal ligeti szőlő (*Vitis sylvestris*) és még teljesen be nem húzódott dunavölgyi csillagvirág (*Scilla vindobonensis*) képviselte a védett fajokat). A sziget északi végében, a vízmű terület felé vezető út mellett fennmaradt kis területen a fehérynárliget. Itt tavasszal feltételezhető a védett dunavölgyi csillagvirág (*Scilla vindobonensis*) és a Natura 2000-es jelölőfaj, szintén védett nyári tözike (*Leucojum aestivum*) tömeges virágzása. Talán még hóvirág (*Galanthus nivalis*) is előfordulhat, a késői időpont miatt ezt nem lehetett igazolni.

A magas vízállás miatt a holtág vizében csak néhány növényfajt sikerült megfigyelni, ezek közül a legjelentősebb a szigetre vezető kőhid két oldalán különösen gyakori, védett növényfaj, a sulyom (*Trapa natans*). A holtág mindkét részén a víz alaposabb kutatást igényelne, mert feltételezhető további ritka és védett hínárnövények jelenléte is (pl. békaszőlő (*Potamogeton*) fajok, amelyek egy része szintén védett).

A Sziget-rét egy részére az erdészet szintén nemesnyáraszt ültetett, a szárazodás miatt ennek gyepszintjét nagyrészt hamvas szeder (*Rubus caesius*) és siskanád (*Calamagrostis epigeios*) alkotja, azonban a szentendrei-szigeti tapasztalatok azt mutatják, ha magasabb a talajvíz, a gyepszint flórája a lecserélt lombkoronaszint ellenére is fennmaradhat, pl. tömeges lehet a nyári tözike (*Leucojum aestivum*). Sajnos a fehérynárligetet kivágták, a nemesnyáras semmilyen védett értéket nem őrzött meg, csak a szegélyében, kaszálórétnek felső eső peremén fordul elő a védett réti iszalag (*Clematis integrifolia*).

A Sziget-rétet évszázadokig ártéri legelőként, kaszálóként hasznosították, ma már csak kis területen kaszálják. Flórája megegyezik a szentendrei-szigeti hasonló kaszálórétékével, ugyanakkor nagyon nehéz lenne azonosítani bármelyik leírt növénytársulással. Általam a szentendrei-szigeti hasonló gyepekre használt neve: „ártéri kaszálóréti mozaik”. Mocsárréti és kékperjés növénytársulások elemei keverednek benne, legértékesebb védett növényfaja, amely tömegesen jelenik meg, akár évente többször is virágozva, ha lekaszálják vagy előnti a Duna, a réti iszalag (*Clematis integrifolia*).

Esetleg előfordulhat még a védett, Natura 2000 jelölőfaj, a kornis tárnics (*Gentiana pneumonanthe*) és néhány kosbor faj is, ez most nem volt bizonyítható.

Jellemző növényfajok még: északi galaj (*Galium boreale*), réti galaj (*Galium rubioides*), közönséges galaj (*Galium mollugo*), őszi vérfű (*Sanguisorba officinalis*), nyúlank ibolya (*Viola elatior*), molyhos sás (*Carex tomentosa*), réti ecsetpázsit (*Alopecurus pratensis*), réti boglárka (*Ranunculus acris*), indás pimpó (*Potentilla reptans*), réti lórom (*Rumex acetosella*), vesszős fűzény (*Lythrum virgatum*), muharsás (*Carex panicea*), mocsári zsurló (*Equisetum palustre*), tejoltó galaj (*Galium verum*), sárga borkóro (*Thalictrum flavum*), gyíkhagyma (*Allium angulosum*), festő zsoldina (*Serratula tinctoria*), réti lednek (*Lathyrus pratensis*), szarvaskerep (*Lotus corniculatus*), gyepes sédbúza (*Deschampsia caespitosa*), éles sás (*Carex acuta*), mezei aszat (*Cirsium arvense*), magyar imola (*Centaurea pannonica*), magas útifű (*Plantago altissima*), lándzsás útifű (*Plantago lanceolata*), kubikgödrökben a sárga nőszirm (*Iris pseudacorus*) stb.

Sajnos a kaszálás elmaradása és a szárazodás miatt ezek az egyébként igen értékes gyepek erősen fertőzöttek özöngyomokkal. Tömeges a magas aranyvessző (*Solidago gigantea*), az amerikai őszirózsák (*Aster sp.*), helyenként a selyemkóró (*Asclepias syriaca*) is megjelenik. Rendszeres tisztító kaszálással visszaszoríthatók lennének, mint ahogyan a Szentendrei-szigeten a jó példa erre az, ahogyan a Fővárosi Vízművek az ugyanilyen típusú gyepeket kezeli. Ott kizárólag a mélyen fekvő, részben már feltöltődött holtágakban él meg a magas aranyvessző (*Solidago gigantea*).

A Sziget-réten kisebb-nagyobb facsoportokat alkot a fehér fűz (*Salix alba*), valószínűleg a delelő szarvasmarhák árnyékban pihenésére hagyták meg ezeket, egyik-másik fa igen idős. Gyakori alattuk pl. az erdei angyalgyökér (*Angelica sylvestris*).

A gyepek mellett a kubikgödrökben nádasok kisebb-nagyobb foltjai is előfordulnak.

A Kismarosi-sziget köhídjához vezető földút mentén, annak közelében nagy területet felszánhattak, mezőgazdasági művelést folytattak, a parlagok visszagyepesedése éppen csak elindult. Ettől a ponttól északra, a kerékpárút és a sziget északi vége felé vezető földutak mentén kizárólag magas kórójú özöngyomok borítanak el mindent, Itt is igen alapos, többszöri kaszálással kellene rendbehozni a gyepeket.

A kerékpárúttól északra részben még művelik a kisebb parcellákat a Kertrétek és különösen a Szögletrét területén. Az ide is kifutó nagyobb árvizek időnként előntik a réteket, a kisebb kubikgödrökben és mellette védett növényfajként feltűnik a nyári tőzike (*Leucosium aestivum*).

Ugyanakkor itt is találkozhatunk átalakult kékperjés--mocsárrét mozaikokkal, ezekben tömeges a védett réti iszalag (*Clematis integrifolia*). A főút irányában emelkedő réteken ezek az „ártéri kaszálóréti mozaikok” a szárazodás hatására átalakulnak sztyeprétekké, olyan fajok jelennek meg, mint a koloncos legyezőfü (*Filipendula vulgaris*), a csattogó szamóca (*Fragaria viridis*), a bakfű (*Betonica officinalis*), a pusztai csenkesz (*Festuca rupicola*), réti margitvirág (*Leucanthemum vulgare*) stb. Ez a folyamat megfigyelhető a szentendrei-szigeti hasonló kaszálók esetében is.

A Morgó-patak ártéri ligeterdeje a viharok okozta fakidöléseket leszámítva nagyon jó állapotban van. Magasabb térszínen a fehérynárliget, hatalmas fehérynárrakkal (*Populus alba*), természetes kányabangitákkal (*Viburnum opulus*), a felfutó komlóval (*Humulus lupulus*), a szabályos függönytársulást alkotó parti szőlővel (*Vitis riparia*) és a felkúszó díszszőlővel (*Parthenocissus inserta*), (utóbbi kettő gyakori özöngyom) együtt is nagyon értékes. Sajnos a késői időpont miatt a potenciálisan itt tömeges dunavölgyi csillagvirágot (*Scilla vindobonensis*) és a nyári tőzikét (*Leucojum aestivum*) nem láttam, de a feltételezhető a jelenlétük. A magasra felkúszó védett ligeti szőlőt (*Vitis sylvestris*) őszi (vörös) lombszineződése árulhatja el.

A Morgó-patak árterén szintén kis területen maradt fenn a feketenyárliget, amelyet néhány igen öreg feketenyár (*Populus nigra*) és egyéb növényfaj képvisel. A fűzligetben szintén sok az idős, részben már kidőlt fehér fűz (*Salix alba*). Fásszárú özöngyomok (pl. zöldjuhar (*Acer negundo*), fehér eperfa (*Morus alba*), amerikai kőris (*Fraxinus × pennsylvanica*) mellett tömegesek az őszirózsák (*Aster sp.*). A torkolatban csigolya-bokorfűzes is megjelenik, csigolya fűzzel (*Salix purpurea*) és néhány egyéb fajjal. A hétvégi telkek előtti keskeny sávban az öreg feketenyárrak mellett a minden ártéren elvaduló nemes dió (*Juglans regia*) ma már meghonosodottnak tekinthető.

Összefoglalva a terület állapotát a következő a legfontosabb: az egykori legelők, kaszálórétek mielőbbi kaszálása, mert ezek nélkül nem lehet fenntartani ezeket. Évente többször is meg kellene ezt tenni. A dunaparti játszótéren játszó gyermekeket is veszélyezteti a közelben milliónyi pollent szóró özöngyom tömeg. Különösen a magas aranyvessző (*Solidago gigantea*) pollenje okoz súlyos allergiát, asztmát is.

Kaszálni a sziget déli oldalán is kellene, már elkezdődött a virágzása. A parlagfű (*Ambrosia artemisiifolia*) csak friss parlagon, gondozatlan területeken terjed, itt nem láttam sehol, a magas aranyvessző (*Solidago gigantea*) viszont a vizes élőhelyeket kedveli és legalább annyira veszélyes. Kertészek hozták be dísznövényként, ma viszont már az ország összes vizes élőhelyét megfertőzte. A fásszárú özöngyomok sajnos kiírthatatlanok, azokat viszont vissza lehet szorítani fakivágással, legalább tovább ne terjedjenek.

Egyébként a vizsgált terület általános állapota a nagy árvíz után nagyon jó, semmiféle illegális hulladéklerakás stb. nincs, a holtágban sem úszott petpalackok tömege, mint sajnos ez a szentendrei-szigeti holtágakra (Verőcei-sziget, Kőgeszteli-sziget) minden nagyobb árvíz után jellemző. A feltehetően az Ipolyról érkező szennyezést a nagy sodrás a szentendrei-szigeti, nyitottabb holtágakban rakja le, komoly gondot okozva ezzel a természetvédelemnek, illetve a vízügynek. A Kismarosi-sziget holtágának bejárata szűk, itt inkább a nagy szállodahajók, teherszállító uszályok keltette igen erős hullámozás okoz gondot, a nyugati part folyamatosan leomlik, pusztul emiatt. A csigolya-bokorfűzeseket sokszor kivágják, pedig ezek mérsékelhetnék ezt a káros folyamatot.

A gát, illetve a kerékpárút által két részre osztható a terület, a Duna felé eső, mélyebben fekvő része a TIR (Természetvédelmi Információs Rendszer) adatai és térképe szerint Natura 2000 SCI (Duna és ártere) kategóriába tartozik, mint ilyen, védett.

A gáttól nyugatra, a Kertalja és a Szögletér nem élvez semmiféle védeltséget, egy részén még kispárcellás mezőgazdasági művelést folytatnak. Ugyanakkor a Kertalja egy részén megtalálhatók a mocsárrétek és a „kaszálóréti kékerperjés-mocsárrét” mozaikok, olyan védett növényfajokkal, mint a réti iszalag (*Clematis integrifolia*) és a Natura 2000 jelölőfaj, védett nyári tőzike (*Leucojum aestivum*). Azonban ezek kis területen, a gát alatti mélyedésekben fordulnak elő. A fokozatosan emelkedő területen nagyrészt az özöngyomok uralkodnak, egy-egy kisebb kaszált gyepet kivéve.